

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНОГО СТРАХОВОГО ПУЛУ

У статті на основі аналізу нормативно-правових актів, що визначають правове становище Аграрного страхового пулу як суб'єкта аграрних страхових правовідносин, досліджуються проблемні позиції та пропонуються зміни до відповідних нормативно-правових актів.

Ключові слова: страхування; Аграрний страховий пул; страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

Гориславская И. В., Ткачук М. И. Правовые основы деятельности Аграрного страхового пула.

В статье на основании анализа нормативно-правовых актов, которые определяют правовое положение Аграрного страхового пула как субъекта аграрных страховых правоотношений, исследуются проблемные позиции и предлагаются изменения в соответствующие нормативно-правовые акты.

Ключевые слова: страхование; Аграрный страховой пул; страхование сельскохозяйственной продукции с государственной поддержкой.

Gorislavska I. V., Tkachuk M. I. Legal basis of Agrarian Insurance Pool.

In the scientific article author research on the basis of analysis of normative-legal acts which determine the legal position Agrarian insurance pool as subject of agricultural insurance legal relationship. Research problems and propose changes in corresponding normative-legal acts.

Keywords: Insurance; Agrarian insurance pool; insurance of agricultural produce with a state support.

За останні декілька років сільськогосподарські товаровиробники все частіше почали користуватися послугами страхових компаній. До використання світового досвіду аграріїв підштовхнули погодні умови, які з кожним роком стають дедалі непередбачуванішими та завдають значних фінансових втрат, а також той факт, що аграрне страхування – найбільш ефективний спосіб управління ризиками і надає змогу вигідно поєднувати інтереси всіх учасників ринку аграрного страхування. Аграрні страхові правовідносини [1, с. 264–266] мають свій набір характерних рис, що відрізняє їх від інших видів зобов'язальних правовідносин, а одним із суб'єктів таких правовідносин став Аграрний страховий пул.

Правове положення Аграрного страхового пулу, його роль та положення на ринку фінансових послуг України не отримало достатнього наукового обґрунтування в силу нетривалого існування на фінансовому ринку України. Окремі дослідження проводились науковцями економічного та юридичного спрямування, зокрема В. Д. Базилевичем, К. С. Базилевичем, О. Д. Вовчак, Ю. М. Дьяковою, С. С. Осадцем, Т. О. Коваленко, А. М. Статівкою та іншими, в роботах яких частково визначався правовий статус Аграрного страхового пулу та об'єднань страховиків у цілому.

Теоретичною основою нашого дослідження, крім зазначених, є й праці відомих вітчизняних учених-правознавців у галузі аграрного права, таких як Н. О. Багай, В. М. Єрмоленко, В. П. Жушман, І. І. Каракаш, Т. Г. Ковальчук, В. Л. Мунтян, В. І. Семчик, В. Ю. Уркевич, Н. І. Титова та ін.

Метою цієї статті є дослідження та шляхи удосконалення правового регулювання, що визначає правове становище Аграрного страхового пулу.

З метою полегшення доступу до страхування сільськогосподарської продукції сільськогосподарських товаровиробників, у першу чергу середніх та дрібних, було ухвалено Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [2] (далі – Закон), який має захистити майнові інтереси сільськогосподарських товаровиробників та стабілізувати їхні доходи.

Наприкінці 2012 року розпочало свою діяльність об'єднання страховиків Аграрний страховий пул (далі – Пул). Метою створення такого об'єднання є співпраця страховиків приватного сектору та держави. Створення єдиного об'єднання страховиків було доволі нелегким, оскільки з 11 заявлених і поданих пакетів документів лише 4 страхові компанії потрапили до

складу Аграрного Страхового Пулу. Така ситуація пояснюється запровадженням відповідних вимог до учасників Пулу, які встановлені розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг «Про затвердження Вимог щодо участі страхових компаній (страховиків) у страхуванні сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [3].

Відповідно до Закону Пул є єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Участь страховиків у Пулі є умовою для здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

Пул є юридичною особою, неприбутковою організацією та має власний статут, що затверджується зборами засновників (членів) Пулу та реєструється відповідно до вимог законодавства.

Головним завданням Пулу є координація діяльності страхових компаній та сприяння наданню сільгоспвиробникам якісних страхових послуг. До його функцій входить впровадження нових стандартних страхових продуктів, організація якісних програм перестрахування [4]. Для того, щоб вступити у пул, існує кілька умов.

Стартова умова – заповнити заяву встановленої форми та подати її до Пулу. Питання про прийом розглядається на засіданні дирекції, а у подальшому – на засіданні Координаційної ради Пулу. Там же встановлюється відповідність заявника вимогам Закону України «Про страхування» [5] та вимогам, визначеним Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, і центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування і реалізацію державної аграрної політики щодо участі страхових компаній у страхуванні сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

Рішення щодо входження страховика до складу Пулу ухвалюється на зборах. Після цього на страховика переходять обов'язки, які поширюються на всіх членів Пулу. Вони, зокрема, стосуються сплати членського внеску, укладання договору з Пулом про організацію та провадження страхування ризиків у сфері виробництва, зберігання та обігу сільськогосподарської продукції, у тому числі здійснення добровільного страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою від сільськогосподарських виробничих ризиків та отримання свідоцтва про членство в Пулі [6].

Діяльність схожих за родом діяльності об'єднань спостерігається у різних країнах. У більшості з них вони створювалися за дорученням уряду. Зокрема, це стосується іспанського «Агросегуро», турецького ТАРСІМ, російського Національного Союзу Агросстраховиків.

З 1 січня 2012 року у Російській Федерації діє Федеральний Закон «Про державну підтримку у сфері сільськогосподарського страхування та про внесення змін у Федеральний Закон «Про розвиток сільського господарства» (далі – Закон РФ) [7], який направлений на ширше застосування механізму страхового захисту. Цим Законом РФ з 1 січня 2013 року розширюється перелік об'єктів страхування із державною підтримкою, а саме: поряд із сільськогосподарськими культурами та багаторічними насадженнями страхуватися будуть і сільськогосподарські тварини. Стаття 9 Закону РФ також передбачає, що страховиком у сфері сільськогосподарського страхування з державною підтримкою є об'єднання страховиків, фінансування якого здійснюється у такий же спосіб, що передбачений для Аграрного страхового пулу в Україні.

Міжнародна практика доводить, що успішними бувають лише ті системи субсидованого аграрного страхування, в яких його учасники – держава та страховики – постійно координують свої дії. Проте досягнути цього можна лише завдяки створенню спеціалізованої структури, яка постійно займається відповідним видом страхування. Її функції може виконувати або державна установа, або Аграрний страховий пул. Україна обрала варіант Пулу. Це дозволить приватним страховим компаніям взяти активну участь у розвитку системи аграрного страхування та стати рівноправним партнером уряду [6].

Що стосується світового досвіду, то варто зазначити, що в міжнародній практиці страхування сільськогосподарських ризиків сформувалися дві основні моделі, які умовно можна назвати «американська» та «європейська». Для «американської» моделі, яка застосовується в США та Канаді, характерна значна підтримка держави у страхуванні сільськогосподарських ризиків. Канадська модель страхування передбачає декілька програм управління ризиками та підтримки доходу фермерів: програма страхування врожаю (CIP); програма стабілізації чистого доходу (NISA); програма осіннього авансування (FCAP); програма весняного авансування (SCAP); програма підтримки доходу фермерів Канади (CFIP); супутні програми (програми підтримки провінцій).

Програма страхування врожаю (CIP) передбачає часткову компенсацію урядом страхових платежів, а також створення для фермерів сприятливого графіка внесення платежів з урахуванням сезонних особливостей їхнього виробничого циклу. Програма фінансується спільно урядами обох рівнів та адмініструється урядом провінції.

Програма стабілізації чистого доходу (NISA) передбачає створення спеціального стабілізаційного рахунку фермера, який формується з його власних внесків та відповідних внесків уряду.

Програма осіннього авансування (FCAP) має на меті підтримати грошові потоки фермера в період одразу після збирання врожаю і позбавити його необхідності одразу продавати врожай на не вигідних для нього умовах. Аванс надає фермерська організація (асоціація), яка має право отримати для виконання цієї функції банківський кредит під низький відсоток, гарантований федеральним урядом. Програма весняного авансування (SCAP) працює аналогічно програмі осіннього авансування.

Програма підтримки доходу фермерів Канади (CFIP) є формою надання державної допомоги тим сільськогосподарським виробникам, які зазнали різкого та значного падіння своїх доходів з причин, які вони не можуть контролювати [8].

Для «європейської» моделі характерна мінімальна участь держави в аграрному страхуванні, котра зводиться головним чином до виконання контрольних функцій щодо діяльності приватних страхових компаній у цьому секторі ринку страхових послуг. Обидві ці моделі мають свої переваги і недоліки, але, як свідчить міжнародний досвід, найефективнішим при страхуванні аграрних ризиків є поєднання цих двох моделей. Саме така система страхування сільськогосподарських ризиків діє в Іспанії, яка, за оцінками експертів міжнародного проекту ЄС Tacis «Удосконалення управління ризиками фермерських господарств та малих і середніх господарств в аграрному секторі», є країною з найрозвиненішою системою аграрного страхування в Європі. У результаті проведених досліджень розвитку страхування сільськогосподарських ризиків в Україні виявлено низку причин недосконалого формування цього сектора ринку страхових послуг, зокрема: недосконалість законодавства щодо здійснення обов'язкового страхування сільськогосподарських ризиків; висока вартість страхової премії для страхувальника; використання системи «податкового кредиту» щодо компенсації частини сплаченої страхувальником страхової премії; низька страхова культура страхувальників та недостатній рівень кваліфікації працівників страхових компаній; недовіра потенційних страхувальників до страхових компаній; відсутність постійної прозорості й доступної інформації щодо діяльності страховиків, які здійснюють цей вид страхування [9].

Враховуючи міжнародний досвід діяльності подібних інституцій [10, с. 274], було б доцільно передбачити серед членів Пулу не лише приватних страховиків, але й орган центральної виконавчої влади, що здійснює реалізацію державної аграрної політики, політики у сфері сільського господарства та з питань продовольчої безпеки держави, шляхом унесення відповідних змін до п. 7 статті 16 Закону та статті 13 Закону України «Про страхування». А не передбачити можливість надання бюджетної позики Міністерством аграрної політики та продовольства України у випадку недостатності коштів Пулу за умови настання надзвичайної ситуації, що набуває масштабів катастрофи (ст. 18 Закону).

Підсумовуючи, можна зробити наступні висновки: існування такого об'єднання страховиків як Аграрний Страховий Пул є позитивним на території України, як і врахування міжнародного досвіду у діяльності об'єднань страховиків. Для підвищення ефективності діяльності Аграрного страхового пулу та рівня захищеності сільськогосподарських товаровиробників запропоновані відповідні зміни до законодавства, що визначає правовий статус Пулу.

Список використаних джерел:

1. Горіславська І. В. До питання становлення аграрних страхових правовідносин / І. В. Горіславська // Правова політика Української держави : матер. міжнародної наук.-практ. конф., присвяченої 70-річчю Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (19–20 лютого 2010 р.) : у 2 т. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2010. – Т. 1 – С. 264–266.

2. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 9 лютого 2012 р. № 4391-VI-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>. – Назва з екрана.

3. Про затвердження Вимог щодо участі страхових компаній (страховиків) у страхуванні сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 9 жовтня 2012 року № 1671 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>. – Назва з екрана.
4. Сільгоспвиробники зацікавлені у співпраці з Аграрним страховим пулом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/node/4399>. – Назва з екрана.
5. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>. – Назва з екрана.
6. Луговий Микола. Що таке «Аграрний страховий пул»? [Електронний ресурс] / Микола Луговий. – Режим доступу : <http://karpatnews.in.ua/news/59694>. – Назва з екрана.
7. О государственной поддержке в сфере сельскохозяйственного страхования и о внесении изменений в Федеральный закон «О развитии сельского хозяйства : Федеральный закон от 25 июля 2011 года № 260-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mcx.ru/documents/document/v7_show/16708.160.htm. – Назва з екрана.
8. Якубович В. Канада. Особливий статус аграрного сектора економіки та програми страхування [Електронний ресурс] / В. Якубович // Інтернет-журнал по страхуванню «Фориншурер». – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/03/07/01/561>.
9. Якубович В. Система страхування аграрних ризиків в Іспанії: виводи для України [Електронний ресурс] / В. Якубович. – Режим доступу : www.agroinsurance.com/files//Spanish%20sistem%20rus.pdf. – Назва з екрана.
10. Горіславська І. В. Канадська модель аграрного страхування: використання у аграрному страховому законодавстві України / І. В. Горіславська // Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України : Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю юридичного факультету НУБіП (19–20 травня 2011 р., м. Київ, Україна) / Упорядник канд. юрид. наук, доцент О. М. Гончаренко. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2011. – 452 с.

** Горіславська Інна Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного та господарського права Національний університет біоресурсів і природокористування України.*

** Ткачук Мирослава Ігорівна – студентка 3 курсу юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.*